

27 oktober 2022

Yttrande över Betänkandet (SOU 2022:22) Skydd för konsumenters kollektiva intressen - genomförande av EUs grupptalandirektiv, Fi2021/02280

Näringslivets delegation för marknadsrätt (NDM) består av 20 bransch- och intresseorganisationer inom det svenska näringslivet som tillsammans genom NDM arbetar för sunda marknadsregler, rättvis konkurrens och ett högt konsument- och integritetsskydd vid marknadsföring och försäljning. Delegationen ställer sig således positiv till det grundläggande syftet med direktivet, nämligen att säkerställa regelefterlevnaden på konsumentområdet.

Även om syftet med grupptalan kan vara lovvärt, så är realiteten sådan att det inte kan bortses från att grupptalan kan resultera i komplicerade processer, ökade kostnader eller t.o.m. obefogade processer. Vid genomförandet måste därför även andra intressen, som exempelvis rättssäkerhet och processeffektivitet, beaktas. Ett enkelt exempel är att den som för gruppens talan måste vara lämplig - i annat fall riskerar institutet grupptalan att tillvarata gruppföreträdarens intressen snarare än konsumentkollektivet. Konsumenterna kommer kanske inte att initialt motsätta sig att en organisation företräder dem, men kan komma att ändra uppfattning under processens gång, och då fyller en rätt till prövning av lämpligheten från svaranden en mycket viktig funktion. Även konsumentkollektivet gynnas i förlängningen av att olämpliga gruppföreträdare avlägsnas så tidigt som möjligt i processen.

Direktivet ger i skäl 10 också ett tydligt uttryck för att syftet med direktivet uppnås genom kombinationen av att konsumenters tillgång till rättlig prövning förbättras **samtidigt** som lämpliga skyddsmekanismer för näringsidkare säkerställs. Det sistnämnda i syfte att undvika rättegångsmissbruk, som på ett otillbörligt sätt skulle hindra företagets förmåga att verka på den inre marknaden, något som inte heller

skyddar, hjälper eller ens gynnar konsumenterna. Det finns alltså inget motsatsförhållande mellan konsumentskydd och skydd mot rättegångsmissbruk utan de kompletterar varandra i syfte att institutet grupptalan ska bli ett verkningfullt medel för ökat konsumentskydd.

Utredningen gör på ett flertal punkter avsteg från såväl direktiv som den balans som skäl 10 syftar till att upprätthålla, vilket riskerar mycket negativa konsekvenser, inte bara för företagen utan också för det konsumentkollektiv som direktivet avser att skydda. För att grupptalan ska bli ett använt och välfungerande rättsmedel för konsumentkollektivet krävs alltså att balansen upprätthålls. Delegationen anser dock att motsvarande resonemang olyckligtvis förs alltför sällan i betänkandet som i vissa delar lutar betänkligt.

För NDM är det också av mycket stor betydelse att Sverige vid implementeringen följer direktivet. Dels är det en generell inställning från Delegationen och som NDM menar följer av EU-medlemskapet. Vi vill också understryka att konsekvenserna vid avvikelser i en fråga som grupptalan kan bli särskilt allvarliga och resultera i hög grad av rättsosäkerhet och höjda processkostnader – det sistnämnda är något som i slutändan kommer att belasta hela konsumentkollektivet.

NDM noterar att direktivet är tillämpligt på grupptalan som väcks med avseende på näringsidkares överträdelse av bestämmelser i ett mycket stort antal EU-rättsakter (f.n. 66 st.) på vitt skilda rättsområden. Bland dessa finns rättsakter vars efterlevnad säkerställs genom myndighetstillsyn. Den nya lagens tillämpningsområde måste därför tydligt avgränsas till överträdelse som skadar konsumenters kollektiva intressen och till åtgärder för gottgörelse eller förbudstalan, dvs. till åtgärder för att kompensera för sådana överträdelse eller för att få dem att upphöra. Andra åtgärder och åtgärder som kan förekomma vid annan tillsyn bör inte omfattas. Förhållandet mellan tillsyn och grupptalan och gränsdragningen däremellan bör uppmärksammas ytterligare i den fortsatta beredningen.

Avslutningsvis i denna inledande del följer en sammanfattning av hur NDM förordar att grupptalandirektivet bör genomföras i svensk rätt:

- Det bör vara domstol som beslutar om förhandsgodkännande av enheter för grupptalan eftersom dessa vanligtvis prövar frågor om talerätt.
- Svarande ska ha en möjlighet att få kärandens behörighet att väcka grupptalan prövad av domstol
- Möjligheten att väcka grupptalan ad-hoc (ska?) bör inte finnas. Lagstiftaren bör följa skäl 10 i direktivet där det fastslås att medlemsstater inte uppmanas att utse enheter ad hoc.

- Författningskommentaren gällande återkallelse av godkännande behöver utvecklas gällande betydelsen för svarande att behöva fortsätta processen mot en obehörig motpart.
- Svarandes möjlighet att i en grupptalan ha rätten att överklaga ett beslut om att inte återkalla ett godkännande av en godkänd enhet. (saknas något ord här?)
- När det gäller genomförande i svensk rätt av EU-direktiv som rör näringslivet, är NDMs principiella inställning att strängare krav än vad som följer av det aktuella direktivet bara bör införas om tungt vägande skäl för detta kan anföras. För att inte onödigtvis försämra svenska företags konkurrenskraft bör utgångspunkten således vara att genomförandet sker utan s.k. gold-plating. Ordalydelsen i 16 § behöver därför ses över och åtgärder som en godkänd enhet kan ansöka om bör begränsas till upphörande och om så lämpligt förbud. *Jämförbara åtgärder* bör således utgå från lagtexten.
- Utredningens ställningstagande om att överväga att pröva huruvida grupptalan ska innebära ett opt-out system. Utredningen har varken visat eller motiverat varför en sådan prövning framledes eventuellt skulle göras.
- Utredningen ska? inte ska frångå grundläggande principer gällande skadestånd genom att möjliggöra att annan kärke tar del av skadestånd när en gruppmedlem inte gör anspråk på skadeståndet.

7.2.1 En ny reglering om godkännande av enheter för gränsöverskridande grupptalan

Det bör vara domstol som beslutar om förhandsgodkännande av enheter för grupptalan

Till skillnad från utredningen anser Delegationen att domstol och inte förvaltningsmyndighet bör pröva frågor om att initialt utse godkända enheter för grupptalan och att återkalla ett godkännande i de fall det är fråga om enheter som inte är myndigheter. Som utredningen konstaterar prövar domstolar ofta frågor om talerätt och kan anses väl lämpade för denna typ av prövning.

Utredningen menar emellertid att med direktivet följer andra uppgifter som inte passar i domstolarnas verksamhet och att en förvaltningsmyndighet därför bör anförtros uppdraget. Utgångspunkten förefaller vara att en och samma myndighet måste utföra alla uppgifter. Detta är inte något som följer av direktivet.

De skäl som utredningen presenterar som stöd för Kammarkollegiet är också tämligen svaga. Visserligen utser myndigheten alternativa tvistlösningsorgan (och auktoriserar tolkar i vissa fall) men dessa går inte att likställa med att pröva talerätsfrågor i enskilda fall. Prövning av ombuds lämplighet görs idag av domstol och det har inte visats skäl att frångå den (välfungerande) ordningen. En myndighet som sökt registrera olämpliga ombud, Migrationsverket, har också mött påtagliga problem kring detta.

Svaranden bör ha möjlighet att få kärandens behörighet att väcka grupptalan prövad av domstolen i målet. (Svaranden ska ges samma möjlighet...?)

Att en enhet är behörig att väcka grupptalan säkerställs i direktivet genom initialt godkännande och återkommande omprövning, men också av att den svarande näringsidkaren i en grupptalan har rätt att väcka berättigade frågor hos domstolen om huruvida en godkänd enhet uppfyller direktivets krav (art 5.4). Denna möjlighet är av flera skäl mycket betydelsefull för att svaranden ska ha möjlighet att tillvarata sina intressen. När en organisation ges talerätt genom förhandsgodkännande har en näringsidkare inte någon möjlighet att göra invändningar vid den provningen, varken i praktiken eller formellt. Det måste alltså kunna ske när grupptalan har väckts mot näringsidkaren och denne har blivit den godkända enhetens motpart. En domstolsprövning är också i sig en garanti för ett rättssäkert förfarande.

Det råder heller inte någon tvekan om att svaranden i en grupptalan som väcks vid domstol, i direktivet, har getts en uttrycklig rätt att där väcka frågan om huruvida en godkänd enhet uppfyller direktivets krav. Att frågan enligt direktivet får väckas vid domstolen eller den administrativa myndigheten, har sin bakgrund i att medlemsstaterna vid sidan av rättsliga förfaranden också får tillämpa direktivet på administrativa förfaranden (skäl 19; jfr t.ex. art 7.1).

Utredningens förslag innebär emellertid att domstolen inte kan göra någon egen prövning av om en godkänd enhet uppfyller direktivets krav. I de föreslagna bestämmelserna om talerätt i 17 § knyts talerätten direkt till att en enhet finns med i antingen Kommissionens förteckning (gränsöverskridande grupptalan) eller i Kammarkollegiets företeckning över godkända enheter (inhemsk grupptalan). Dessa förteckningar förefaller binda domstolen i rättegången (jfr författningskommentaren s. 255). Domstolen förutsätts alltså kontakta den beslutande myndigheten och avvakta dess ställningstagande (se 18 § jämfört med 8 § andra stycket 3).

Den föreslagna ordningen följer inte direkt av direktivet. I direktivet anges endast att EU-kommissionens förteckning ska godtas som "bevis" på partsbehörighet vid gränsöverskridande grupptalan (art 6.3) och några motsvarande bestämmelser finns inte för inhemsk grupptalan. Vidare ska domstolen i det enskilda fallet bedöma om en grupptalan kan tas upp till prövning (art 7.3). Direktivets utformning talar - vad gäller gränsöverskridande situationer - snarast för att förteckningen kan ha presumtionsverkan, men inte att den skulle vara bindande för domstolen.

Någon närmare analys av vad direktivet kräver - annat än att det i denna del bygger på principen om ömsesidigt erkännande - finns inte i betänkandet. Där saknas också en motivering till att samma ordning ska gälla beträffande gränsöverskridande och inhemsk grupptalan i dessa delar. Hänsyn till ömsesidigt erkännande saknar t.ex. relevans när det gäller inhemsk grupptalan.

Delegationen anser att utredningen i denna del brister och menar att dessa frågor måste bli föremål för ytterligare överväganden under den fortsatta beredningen.

För att skäl 10 ska få genomslag i den svenska implementeringen menar Delegationen att det ska vara möjligt för svaranden - den part som tvingas in i processen - att få till stånd en faktisk domstolsprövning av om kändaren uppfyller kraven för att väcka grupptalan, i synnerhet om en förvaltningsmyndighet initialt ska utse godkända enheter. Konsumentintresset kommer heller knappast att missgynnas av en prövning av lämpligheten, tvärtom torde intresset gynnas av att företrädare som i målet bedöms mindre lämplig kan avvisas som ombud.

7.2.2 Inhemsk grupptalan ska omfattas av regleringen om godkännande av enheter

När det gäller godkännande av enheter för grupptalan enligt de nya reglerna instämmer NDM i att samma krav bör ställas på svenska och utländska organisationer. Vi menar också att möjligheten för en enskild organisation att väcka grupptalan ad hoc bör begränsas så långt möjligt i syfte att säkerställa att endast organisationer som är lämpliga och agerar i gruppmedlemmarnas intresse kan väcka sådan talan.

7.2.5 Återkallelse av godkännande

Det är viktigt att ett godkännande av en enhet verkligen kan återkallas vid behov. Direktivets krav på återkallelse när förutsättningar för godkännande inte längre föreligger är en skyddsregel främst för svaranden. Att avstå från återkallelse i den situationen bör inte förekomma annat än i rena undantagsfall. Vi tycker att detta har kommit väl till uttryck i lagtexten I 9 §. I författningskommentaren förefaller däremot stor betydelse fästas vid andra intressen än svarandens (sid, 250). Svarandens inställning till att fortsätta processen mot en obehörig motpart bör rimligtvis tillmätas avgörande betydelse oavsett i vilket skede av processen frågan uppkommer. Författningskommentaren bör nyanseras i detta avseende.

8 Grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande och 9 Grupptalan om åtgärder för gottgörelse

Direktivet är enligt art 2.1 tillämpligt på överträdelse av bestämmelser i bilaga 1 till direktivet, *som skadar eller kan skada konsumenters kollektiva intressen*. Detta inbegriper enligt direktivet även sådana bestämmelser i bilagan som *införlivats i nationell rätt*. Direktivets begränsning till konsumenters kollektiva intressen saknas dock i lagtexten. Det är också för långtgående att, som utredningen föreslår, bestämmelser som *genomför eller kompletterar bilagan, ska omfattas*. Lagtexten 16 § bör alltså justeras så att den motsvarar och inte går utöver direktivets tillämpningsområde. Varför utredningen väljer att frånträda direktivet är oklart (det saknas överväganden till förslaget i 16 §) men likväl anmärkningsvärt

9.6.2. Gruppens bestämning (artikel 9.2 och 9.3)

NDM instämmer till fullo i att lagförslaget ska bygga på opt-in. Delegationen anser att såväl principiella som praktiska skäl starkt talar för ett system som bygger på opt-in där varje berörd konsument själv i inledningsskedet bestämmer om han eller hon ska omfattas av en civilrättslig grupptalan.

För den enskilde konsumenten är det en rättssäkerhetsfråga att inte dras in i en rättsprocess utan vetskap om detta, vilket strider mot den grundläggande principen att var och en råder över sina rättsförhållanden. För svaranden är det viktigt att i processens inledningsskede få veta antalet gruppmedlemmar som talan omfattar och tvisteföremålets värde. Annars kan det vara svårt att ta ställning till hur processen ska drivas och om en förlikning bör eftersträvas. Av erfarenheter från class action-mål i USA har det visats att systemet blir processdrivande när grupper tillåts bygga på opt-out. Risker med sådana system har visats vara att det primära syftet med rättegången inte bli klientens berättigade anspråk utan snarare att kunna ta del av stora skadeståndsbelopp.

Opt-in utgör tillsammans med andra rättssäkerhetsgarantier i den underliggande lagen om grupprättegång en helhet. Det är inte möjligt att bryta ut frågan om opt-in utan att rubba den balans som lagstiftaren efter noggranna överväganden har kommit fram till.

Att ta upp frågan på nytt skulle innebära ett mycket omfattande arbete som knappast kan göras inom ramen för den fortsatta beredningen utan det skulle ha slutförts under utredningen. Det får anses något anmärkningsvärt att utredningen inte lämnar slutligt förslag utan i stället öppnar för andra lösningar utan att fullt ut motivera dessa.

9.6.6 Tidsfrister för att dra nytta av åtgärder för gottgörelse (artikel 9.7)

Utredningen föreslår bestämmelser som innebär att skadestånd som en gruppmedlem inte gör anspråk på ska fördelas till övriga gruppmedlemmar eller till den godkända enheten (28 §). Delegationen har svårt att förstå varför det skulle krävas särskilda regler för denna situation vid grupptalan. Även vid en vanlig skadeståndstalan, liksom vid fordransmål, är det huvudsakliga syftet att uppnå en exekutionstitel (såvida det inte är en ren fastställelsetalan). Någon automatisk förmögenhetsöverföring är det emellertid aldrig fråga om utan det ankommer på parten att, med hjälp av exekutionstiteln, få den ersättning som fastställts.

Den föreslagna ordningen utgör dessutom ett avsteg från principen om att skadestånd ska ha en reparativ funktion, något som inte alls berörs i skälen.

NDM menar att det inte visats några bärande skäl att införa sådana bestämmelser, i synnerhet som de bakomliggande direktivsbestämmelserna är fakultativa.

10.3.7 En mekanism för tredjepartsfinansiering införs

Utredningens förslag om en mekanism för tredjepartsfinansiering är inte något som krävs för att genomföra direktivet. Det grundar sig i stället på utredningens egna bedömningar av behovet av finansieringslösningar vid grupptalan och de risker som är förbundna med tredjepartsfinansiering. Denna fråga är komplex och lämpar sig inte för att ta upp inom ramen för ett direktivgenomförande där det knappast finns möjligheter att närmare överväga behov och risker. Dessutom är frågan aktuell på EU-nivå, så svenska nationella avvikelser är således olämpliga av flera skäl.

13.8.4 Preskriptionsfrister (artikel 16)

Utredningen föreslår att en marknadsrättslig åtgärd som förbudstalan ska kunna innebära en förlängd preskriptionsfrist i vissa fall (26 §). En förbudstalan tar sikte på att få en överträdelse att upphöra medan preskriptionsavbrott i dag sker genom åtgärder i förhållande till fordran, till exempel genom att en talan som gäller fordran väcks.

Det betyder att preskriptionsavbrott endast kan aktualiseras i förhållande till den som vill göra ett fordringsanspråk gällande, på grund av en överträdelse. Direktivet bygger i denna del på att en konsument ändå kan ha intresse av att avvakta utgången av en förbudstalan utan att riskera att fordran preskriberas. Som utredningen uppmärksammar är denna risk emellertid teoretisk med hänsyn till den allmänna preskriptionstidens längd i Sverige (s. 214). Direktivet kan därför anses genomfört i denna del och de föreslagna bestämmelserna behövs alltså inte.

15 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utredningen föreslår övergångsbestämmelser som innebär att äldre bestämmelser ska gälla om talan har väckts före ikraftträdandet. Det innebär att grupptalan som avser överträdelser som har ägt rum innan ikraftträdandet kan väckas enligt de nya bestämmelserna.

I Sverige är den allmänna preskriptionstiden tio år. Utredningens förslag, som alltså innebär en retroaktiv tillämpning, medför således att det i Sverige blir möjligt väcka grupptalan enligt de nya bestämmelserna för överträdelser som begicks upp till tio år innan ikraftträdandet. Den praktiska betydelsen för näringsidkarna är att de riskerar ett större antal tvister. Som utredningen konstaterar är preskriptionstiden i många andra länder kortare (s. 214). I de övriga nordiska länderna är den allmänna preskriptionstiden t.ex. tre år. I praktiken innebär detta stora skillnader i fråga om den retroaktiva tillämpningen och att effekterna blir särskilt långtgående för svenskt vidkommande.

När det gäller preskription vid grupptalan i tvistemål finns mot den bakgrunden särskilda bestämmelser i artikel 22.3. Bestämmelserna ger möjlighet att begränsa den

preskriptionsavbrytande verkan av en grupptalan (inbegripen grupptalan om gottgörelse) enligt de nya bestämmelserna i fall där talan grunder sig på en överträdelse som ägt rum innan ikraftträdandet. Denna möjlighet, som även omfattar reglering som genomför direktivet men tillkommit dessförinnan, bör utnyttjas.

Mattias Grundström
Ordförande

Medlemsförteckning

Direct Selling Sweden

(Swedish Direct Selling Association)

Finansbolagens Förening

(Association of Swedish Finance Houses)

Företagarna

(Swedish Federation of Business Owners)

IAB Sverige

(Interactive Advertising Bureau, IAB Sweden)

Kontakta

(Swedish Contact Center Association)

Läkemedelsindustriföreningen

(Swedish Association of the Pharmaceutical Industry)

Spelplan – ASGD (Dataspelsbranschen)

(Swedish Games Industry)

Stockholms Handelskammare

(Stockholm Chamber of Commerce)

SWEDMA

(Swedish Data Marketing Association)

Svensk Digital Handel

(Swedish Distance Sellers (SDS))

Svensk Försäkring

(Insurance Sweden)

Svensk Handel

(Swedish Trade Federation)

Svenska Bankföreningen

(Swedish Bankers' Association)

Sveriges Annonsörer AB

(Association of Swedish Advertisers)

Sveriges Kommunikationsbyråer

(Swedish Association of Communication Agencies)

Sveriges Marknadsförbund

(Swedish Marketing Federation)

Sveriges Tidskrifter

(Swedish Magazines)

Svenskt Näringsliv

(Confederation of Swedish Enterprise)

TidningsUtgivarna TU

(Swedish Media Publishers' Association)

Tobaksleverantörsföreningen

(Swedish Tobacco Association)